

DE UTGAMLE, TVILSOMME FOSSILENE I TELEMARKE

Flere av geologi-foreningene har besøkt Telemarkites-lokaliteten i den senere tid. På oppfordring kommer her noen ord om saken.

Det var sommeren 1957 under geologisk kartlegging jeg fant disse pølse-strukturene ved Haugli i Dalane, dette dalføret som i krok-form går fra Mostøyl til Kvitseid. Hadde det ikke vært for det lille hullet som var i hver pølse, ville den sveitsiske assistenten og jeg ha sagt: Deformert konglomerat. Begge følte vi at dette kunne være et meget sensasjonelt funn av 1000 millioner år gamle forsteininger, men ingen av oss våget liksom å si ordet "fossil". Det kom først etter at det var blitt mørkt i tellet om kvelden. Så gamle fossiler var ihvertfall ikke funnet i Norge før.

Senere kom jeg tilbake flere ganger for å få frem detaljene i de lave svabergene mellom veien og elven. Haugli ligger like ovenfor, litt lenger nede går det bro over til Strond. I basalten (Gjuve-lava) er det her et ca. 35m tykt sedimentært lag (Haugli-skifer) som inneholder tre-fire benker med de pølseformete klumpene 2-4cm lange og 1-2cm tykke. Like bortenfor, før broen over til Strond, er det sur lava (Dalen porfyr). De tre nevnte bergartstypene danner her vestsiden av en stor antyklinal.

Prøver fra stedet skar jeg i tynne plater med diamantsag, og tegnet strukturene fra for- og bakside av hver plate over på plastplater. Da plastplatene ble lagt oppå hverandre, kom de indre strukturene tydelig frem. Det vi hadde sett som hull i nesten hver pølse, der de sto på enden i svaberget, var i virkeligheten en jevntykk sentral streng som ikke rakk helt ut til enden av pølsen. Strengene vitret lettere bort enn resten, derfor var det hull. Når alle pølsene var bygd opp på samme måte, syns jeg dette måtte tyde på at det var organismer og fikk støtte i mitt syn fra utenlandske spesialister jeg kontaktet og sendte materiale til. Den beste gjetning var svamper eller alger.

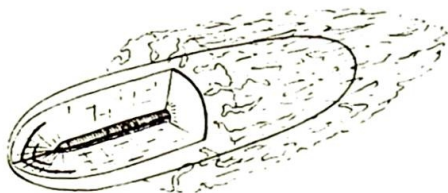
Navnet jeg valgte, Telemarkites enigmaticus, syns jeg spiller hen på både fylket og tele i betydningen fjern, videre antydes at det har noe med "dyr" å gjøre (mark). Enigmaticus betyr den tvilsomme.

Etter at jeg beskrev saken i Norsk Geologisk Tidsskrift 1959, og aviser verden over (blant annet i Australia) hadde bragt nyheten videre, har mange utenlandske geologer bedt om og fått tilsendt materiale. To tyske forskere H.D. Plug og G. Strübel ga i en avhandling på 15 sider i "Palaeontographica" 1969 resultatene av sine meget avanserte undersøkelser av vår Telemarkites og en liknende omtrent like gammel sak kalt Botswanaella fra Syd-Afrika. Resultatet var at Botswanaella nærmest ble uorganisk som form, mens Telemarkites ble en alge med kiselstrukturer i seg og bevarte organiske stoffer bevist ved kjemisk analyse - og mer til - de hadde fått barn. Mellom pølsene fant de ved 3000x forstørrelse små klumper av tre

ulike slag, alle med systematisk oppbygning. Disse ble kalt Telemarkites A, B og C.

Dermed skulle det være bevist at det dreier seg om ekte fossiler, - og allikevel - det er forskjellige ting som gjør at jeg er usikker, kanskje har den sure vulkanismen som har gitt Dalen porfyr ha fortsett med eksplosiv virksomhet og gitt askeregn, kanskje klumpene er dannet på hagl som slo gjennom en askesky.

Folk som har besøkt fossilforekomsten har oppført seg som om den var fredet, de har brukt kamera istedenfor hammer. Skulle det være en som absolutt må ha en prøve, så fortsetter laget sydover opp i haugen bak Strond. Det vil være god folkeskikk å gå innom gården og si ærendet sitt før en gir seg til å slå. Det er funnet ting som likner Telemarkites andre steder i Telemark. Det dreier seg om en løsblokk i Tuddal opp mot Gausta; Det andre stedet er fast fjell noen mil unna, men på samme sted i lagrekken; Det tredje er sydvest for Dalen. I beskrivelsen fra det siste stedet er fossilene kalt Telemarkites gigantus, fordi de er større enn de fra Haugli. Jeg synes jo mine er best - enhver synes jo best om sine egne barn - selv om de alle kanskje engang skulle vise seg å bli redusert til pseudo-fossiler.

Rekonstruksjon av Telemarkites enigmaticus. I forreste del er tatt ut en bit for å vise den indre strukturen.

Johannes A. Dons
